

EMIL ROZUM

VOJÁCI A REVOLUCIONÁŘI

PŘÍBĚHY OSOBNOSTÍ
VOJENSKÉ HISTORIE

VOJÁCI A REVOLUCIONÁŘI

Příběhy osobností vojenské historie

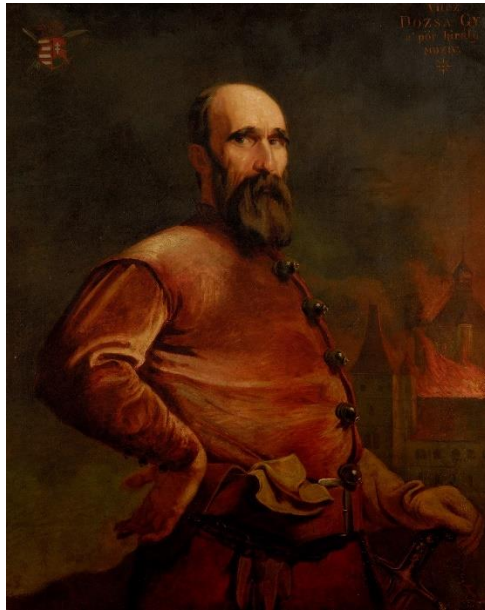
Emil Rozum

OBSAH

JIŘÍ DÓSCZA (DÓŽA)	4
ISTVÁN BOCSKAI	14
GABOR BETHLEN	24
PROTIRUSKÉ POVSTÁNÍ STĚNKY RAZINA	34
ZÁPOROŽŠTÍ KOZÁCI PÍŠÍ TURECKÉMU SULTÁNOVI	48
IMRE TÖKÖLY	81
FRANTIŠEK II. RÁKÓCZI	83
GILBERT LAFAYETTE	93
GIUSEPPE GARIBALDI	113
LAJOS KOSSUTH	131
PATTON	143

JIŘÍ DÓŠZA (DÓŽA)

(na počátku jeho revoluce bylo chybné rozhodnutí papeže)

„Zvítězit nad Turky bude snadné,“ zřejmě si myslel papež Lev X.V Uhrách pak nenásledovalo nic jiného než katastrofa. Porevoluční lidská katastrofa.

Jméno: Jiří Dóšza (Dóža)

Národnost: maďarská

Narozen: 1470, Dalnic, Uherské království (dnes Rumunsko)

Zemřel: 1514, Temešvár, Uherské království (dnes Rumunsko)

Zajímavost:

- Skupina kardinálů kolem **Alfonsa Petrucciho** chtěla svatého otce, **papeže Lva X.**, otrávit. Kardinálové nenašli pochopení pro jeho zvláštní životní styl, – podle nich nežil tak, jak přikazují regule církve. Už papežovo životní heslo: „*Užívejme si papežství, když už nám ho Bůh dal*“ tomu napovídalo. Spiknutí se provalilo, spiklenci byli odsouzeni k vysokým trestům a **Alfonso Petrucci** oběšen. A nový kardinálský sbor si **papež Lev X.** už vybral sám. Pro jistotu.

EXEKUCE

Exekuce byla veřejná. **Dósza** byl připoután na rozžhavený železný trůn a na hlavu mu byla nasazena rozžhavená koruna. Další vůdci povstání, kteří nedostávali po dva týdny jíst, byli donuceni ve chvílích, kdy **Dósza** ještě žil, rvát z jeho těla maso a pojídat je. Poté byli naraženi na kůly, nebo vpleteni do kola. Ostatním účastníkům povstání bylo odňato veškeré jmění.

Ne každá revoluce končí podle přání povstalců. V minulém tisíciletí v Uhrách tak nekončí ani jediná. Revoluce, kterou vede **Jiří Dósza (Dóža)**, není výjimkou, jen průběh se od ostatních liší. Armáda **Jiřího Dószy**, „**Dóžova armáda**“, připravená na pokyn papeže **Lva X.** do války proti **Turkům**, do boje nenastupuje a zbraně obrací proti vrchnosti. A celonárodní revoluce je na světě.

Příběh Jiřího Dószy (Dóži) je příběhem snad nejstarší uherské vzpoury. Spadá do doby, kdy v Uhrách vládne Vladislav II., Jagellonský (současně i král český).

PŘIJDOU ZASE TURCI?

11. stol. – 16. stol.

Od dávnověku **turecká armáda** představovala pro Evropu **velkou hrozbu**, Evropané se jich báli. **Turecká armáda** byla vždy velmi **početná**. Přesný stav znali pouze sultáni, ale jen v Cařihradu drželi trvalou rezervu asi 70 tisíc mužů pro potlačení případné vnitřní revolty. Z poloviny to byli **janičáři**, (původně děti, záměrně kradené křesťanským rodičům, které pak v duchu islámu Turci převychovali na nejvěrnější islámské bojovníky. Jen od nich se očekávala bezkonfliktní, bezvýhradná služba, při které nebudou proti sultánovi intrikovat). V modernizaci armády byli Turci mistři, jejich zbrojní technika byla vždy srovnatelná se souběžnou západoevropskou realíí. Sice se nezbavili tehdejších tureckých pušek s kratším dostřelem, menší frekvencí palby a spornou přesností, ale ve výzbroji nechyběla děla a kartáčové dělostřelectvo. Rozhodujícím elementem v jejich armádě byla kavalerie s malými rychlými koníky. Byli obávanými protivníky, protože vojáci vynikali příkladnou chrabrostí i motivací.

Vojenské výboje Turci směřovali ve smyslu islámské svaté války – džihádu, což jim umožňovalo rozšiřovat území, jak se sultánům a vrchním velitelům zachtělo. Svá tažení zdůvodňovali náboženským

právem, věřili, že islámský boj jim přinese nesmrtelnost. Osnovou výbojů jim byla osmanská legenda o legendárním „červeném jablku“ (kizilelma). Podle legendy bude na světě nejlépe, až se jejich „červené jablko“ octne v nejvzdálenějším křesťanském městě, až celý svět bude osmanský. Do doby **Mehmeda** či Mohameda IV. se Turkům podařilo posunout „červené jablko“ do **Bagdádu** (1505), do **Sýrie** (1516), do **Egypta** (1517), též do **Bělehradu** (1521), na **Rhodos** (1522), později až k **Moháči** (1526).

PAPEŽ LEV X.
1475–1521

Papež **Lev X.**, vlastním jménem **Giovanni Medici**, je renesanční člověk. Též požitkářský mecenáš umění a zakladatel římské univerzity. Na rozdíl od svého předchůdce, **Julia II.**, který byl více vojákem než papežem, **Lev X.** je spíše umělcem než papežem. Podle toho také vypadá jeho rozhodování. Po dvou letech svého pontifikátu, v době, kdy jsou turecké nájezdy na Uhry na denním pořádku, nařizuje uherskému arcibiskupovi v Ostrihomi Tomáši Bakócovi provést křížovou výpravu proti Turkům. A to hned a neodkladně. Doslova zbožné přání, nic více. Vojenské, finanční a organizační zabezpečení svěřuje jen arcibiskupovi.

KŘÍŽOVÁ VÝPRAVA

duben 1514

Ostřihomský arcibiskup **Tomáš Bakóca** najímá pro **křížovou výpravu** dobrovolníky – kuruce, z nejhudších vrstev, z řad sedláků, studentů a chudiny. A není jich málo, v okolí Budína se jich schází kolem 40 tisíc. **Jiřího Dószu (Dóžu)**, sedmihradského důstojníka jezdeckta, arcibiskup jmenuje vrchním velitelem. **Kurucům** však chybí všechno, co schopná armáda má mít. Jejich výzbroj je víc než chabá, nejčastěji jsou vyzbrojeni jen luky, šípy, sekýrami a vidlemi. Určitě je netěší, že místo žoldu jsou odměňováni jen křesťanskými odpustky, samozřejmě jen když zvítězí. **Jiří Dósza (Dóža)**, podle jedněch s rytířským titulem, podle druhých jen sedmihradský zeman, je člověk plný vnitřních rozporů. Rozhodně není dobrým organizátorem ani schopným velitelem, natož stratégem. Vrcholová uherská šlechta je proti provedení této výpravy. „*Výpad není dostatečně připraven,*“ šlechta argumentuje. (Některé prameny uvádějí, že šlechta by raději viděla sedláky pracovat na svých latifundiích než jako vojáky ve válce.)

ZVRAT

květen 1514

Trestná křížová výprava proti islámským Turkům však končí dříve, než vůbec mohla začít. Příprava výpadu neujde pozornosti islámských

špehů, a tak sultán **Selim I.**, (zvaný Selim Hrozný) nečekaně žádá o příměří. Je mu vyhověno, „**Dóžova armáda**“ zůstává v klidu. V květnu 1514 se však situace vyhrotí, spíše nečekaně zvrtně. Dojde to tak daleko, že **kuruci** místo útoku na Turky útočí na vrchnost, také na šlechtu a vysoké duchovenstvo. Křížová výprava se tak mění v **selskou válku**. Jaká je ale příčina, co způsobilo obrat ve válčení? Jsou to bídné životní podmínky, hlad, vysoké daně a neúnosný počet dní roboty na panském, co vedou počínání sedláků.

POVSTÁNÍ

duben 1514 – červenec 1514

Selské povstání, spíše **občanská válka**, má v Uhrách obrovskou odezvu. Od budínských plání **Královských Uher** až do **Horních Uher** (dnešní Slovensko) dochází k drancování, k vypalování hradů, k rabování a ke kořistění, samozřejmě ve prospěch povstalců. Vládnoucí šlechta však nespí, nemůže nečinně přihlížet. Na pokyn krále **Vladislava II. Jagellonského** spojená vojska sedmihradského vévody **Štěpána VIII. Báthoryho** a **Jana Zápolského** řádění povstalců ukončuje. Rázným způsobem. Panská pomsta je **krutá: padesát tisíc oběšených**, vůdce **Jiří Dósza (Dóža)** je popraven zvlášť krutým způsobem. **Paul Lendvai** k tomu v knize „Tisíc let maďarského národa“ uvádí:

„Kolem roku 1514, když sedláci naverbovaní františkánskými mnichy byli ozbrojeni, uvědomili si svoji sílu. Za svého vůdce si

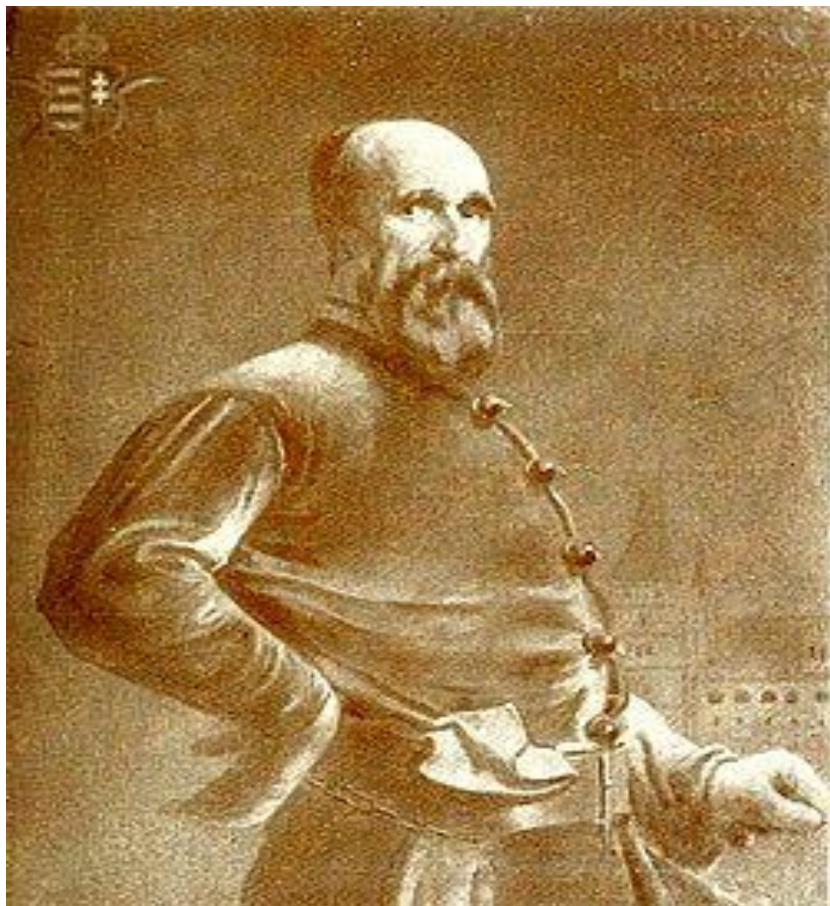
zvolili statečného důstojníka Jiřího Dószu a obrátili se proti velkostatkářům. Rovněž zaútočili na šlechtické hrady.

Selské povstání prostých rolníků nebylo úspěšné, bylo potlačeno po několika měsících. Pomsta vrchnosti byla hrůzná, vskutku odstrašující, za povstání přišlo o život kolem padesát tisíc poddaných...“

Jiří Dósza se stal národním hrdinou, symbolem maďarského boje o sebeurčení. Ještě v poslední fázi obrozeneckých snah **Sándor Petöfi**, sám velký rebel, burcuje národ proti Habsburkům takto: *„Přestal vám Jiří Dósza v uších znít?“*

V Budapešti je po **Jiřím Dószovi (Dóžovi)** pojmenováno náměstí a stanice metra.

Jiří Dósza (Dóža)

Pěšáci Jiřího Dószy (Dóži) na dřevorytu G.
Derkovitse

Literatura

- /1/ Otakar Dorazil: Světové dějiny v kostce, Nakladatelství Papyrus Vimperk, Nakladatelství Jeva, Rudná u Prahy 1997
- /2/ Paul Lendvai: Tisíc let maďarského národa, Academia, Praha 6, 2002
- /3/ Richard Pražák a kol.: Dějiny Maďarska, Masarykova universita v Brně, 1993
- /4/ Láslo Kontler: Dějiny Maďarska, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2001
- /5/ Helena Kohoutková, Martina Komsová: Dějepis na dlani, Nakladatelství Rubico, Olomouc 2005
- /6/ Petr Čornej, Ivana Čornejová, František Parkan: Dějepis pro gymnázia a střední školy, SNP, Praha 2009
- /7/ František Palacký: Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě, Praha 2001
- /8/ J. Kořalka: Češi v habsburské říši a Evropě, Nakladatelství Argo, Praha 1996
- /9/ Antonín Klimek: Vítejte v první republice, Nakladatelství Havran, Praha 2003
- /10/ Karel Pacner Osudové okamžiky Československa, Nakladatelství Albatros, Praha 2001
- /11/ Pavel J. Kuthan: V těžkých dobách, Nakladatelství Corona a Ares 2010
- /12/ Historický obzor, Ročník 22, leden – únor 2011

ISTVÁN BOCSKAI

(vůdce protihabsburské vzpoury)

Z habsburského generála vůdcem protihabsburské vzpoury. A ještě k tomu králem i antikrálem.

Doba: panování císaře Rudolfa II., krále českého i uherského (1576–1611)

Jméno: István Bocskai

Národnost: maďarská

Narozen: 1557, Kolozsvár, Sedmihradsko (nyní Kluž, Rumunsko)

Zemřel: 1606, Košice, Královské Uhry, Horní země (nyní Slovensko)

Otec: György Bocskai

Matka: Kryzstina Bocskai, rozená Sulyok

Manželka: Kata Hagymássy

Zajímavost:

- István Bocskai je „**kriminální dítě**“. Narodil se ve vězení, kam otce i těhotnou matku uvrhl politický oponent.
- V roce 1602, dva roky před revolucí, císařští špehové donesli císaři Rudolfovi II., že **István Bocskai** si tajně dopisuje s tureckým nepřítelem, s velkovezírem **Lalou Mehmedem Pashou**. István Bocskai proto odjel za císařem a osobně se mu omluvil. Císař omluvu přijal, ale přikázal mu „uctivé vězení“. István Bocskai pak odjel na své latifundie do Polska připravovat revoluci.

VNUCOVÁNÍ KATOLICKÉ VÍRY

V Královských Uhrách, v hornouherských Košicích, požadovaná změna víry z kalvínské či luteránské na katolickou probíhala tak, že katolíci přeměnili protestantskou katedrálu na katolickou a nový protestantský kostel dovolili postavit až za hradbami města.

Už anglický filozof **John Locke** (1632–1704) tvrdil, že revoluce, rebelie a vzpoury, zkrátka silová řešení, přicházejí v úvahu jen tehdy, když králové nerespektují práva svého lidu. Jestliže je taková situace provázena náboženskou netolerancí, revoluce je na spadnutí. Nejinak to bylo u revolty či revoluce vzniklé v **Sedmihradsku** (dnes v Rumunsku), kterou vedl **István Bocskai**. Sedmihradsko, od nepaměti součást Uher, se po turecké expanzi do Evropy po bitvě u Moháče osamostatnilo. Vzniklo nezávislé **Sedmihradské knížectví** (1526–1699), politicky orientované někdy proturecky, časem i prorakousky. U moci se střídaly kliky dosazených **habsburských gubernátorů** a **proturecky orientovaných velmožů**. Turci a Habsburkové se tak stali pro Maďary zároveň spojenci i nepřáteli. Pro sedmihradské rebely to znamenalo současně burcovat národ proti Habsburkům s tureckou pomocí, ale také...ano, též i bojovat s Habsburky proti Turkům. Postoje rebelů k Turkům a Habsburkům často připomínaly tanec na tenkém ledu, bylo zapotřebí takticky lavírovat mezi ještě možným a už zakázaným. Nastávaly situace jako v občanské válce, kdy Maďar byl Maďarovi současně přítelem i nepřítelem, podle toho, na které straně bojoval.

Sedmihradsko je tradičně, už od 15. století, zemí zaslíbenou pro protestanty, ať už luteránského, nebo kalvinistického vyznání, pro které je náboženství habsburského režimu cizí, a proto nepřijatelné. Přestože stejně nepřijatelné je pro ně i islámské náboženství, dominující v Sedmihradsku, je to země, která jim umožňuje připravovat revoluci proti Habsburkům. Protihabsburský postoj

Turkům vyhovuje, Sedmihradsko považují, snad už od 15. století, za nástupiště pro boj proti Vídni. Tolerance velkého tureckého bratra není zadarmo, knížectví musí sultánovi platit poměrně vysoký tribut. Jen v této souvislosti je možné pochopit (ne však vždycky) známé maďarské rčení:

„Kdy a s kým proti komu?“

Další maďarské rčení:

„Teprve pláčem se Maďar rozveselí...“ je čitelné asi jen pro Maďara.

ŽIVOTNÍ NÁSTUP
1557–1602

Sedmihradsku zasvěcený, rychlý až raketově je start **Istvána Bocskaie** do života. V Sedmihradsku je narozený, v rodině velkostatkářského magnáta (1557), v Sedmihradsku je vystudovaný a v Sedmihradsku je uváděný do vysokých župních postů, naposledy do funkce župana v Biharu. A je to Sedmihradsko v té době plně pod vlivem císařské dynastie, které jej vysílá na vojenskou školu do Vídně. Opět v Sedmihradsku se po absolvování vídeňské kadetky stává generálem v odloučené jednotce c. k. rakouské armády. Po čase jej Habsburci odvolávají z funkce a křivě obviňují ze špatného hospodaření v armádě. Též ho odsuzují ke ztrátě majetku v Sedmihradsku. *(Ve skutečnosti je příčina odvolání asi jiná: s největší pravděpodobností se přišlo na jeho tajnou korespondenci s tureckou stranou,*

týkající se přípravy vzpoury). Kostky byly vrženy, nastal rozhodující moment v jeho životě. A tak se habsburský spojenec Bocskai rázem a napořád stává habsburským nepřítelem. Opouští generálskou kariéru a svoje další počínání zaměřuje jen a jen protihabsbursky – s tureckým spojenectvím.

CO VADÍ?

1602

Zahájit revoluci v pravý čas je tou nejlepší cestou k vítězství. A v **Sedmihradsku** cestu k vítězství všeobecná nespokojenost v zemi jenom usnadňuje. Podstatně usnadňuje. Nespokojená je hlavně šlechta, poukazující zejména na neúměrné zvyšování daní, na omezování šlechtických pravomocí, též na obsazování vrcholového postu – **palatina** habsburskými cizinci. Šlechta s protestantským vyznáním zase není spokojena a rozhodně protestuje proti konfiskaci jejího majetku ve prospěch císařské moci. Nesouhlasí s rozhodnutím císaře **Rudolfa II.**, který na nedávném sněmu v **Pressburgu** (dnes Bratislava) obnovil staré antiprotestantské zákony. Spolu se šlechtou je většina lidí nespokojena s násilnou katolizací země. Jsou přece protestanti, tak proč by měli přecházet na jinou víru. Za co by stáli, jsou Maďaři, hrdí Maďaři.

PŘÍPRAVA VZPOURY

1602–1604